

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
kirjaamo@stm.fi

Viite: STM010:00/2015

Valtakunnallinen hoidon saatavuuden ja yhtenäisten hoidon perusteiden työryhmä

VALTAKUNNALLISET LÄÄKINNÄLLISEN KUNTOUTUKSEN APUVÄLINEIDEN LUOVUTUSPERUSTEET

Yleistä

Kuuloliitto ry on jäsenyhdistystensä muodostama sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestö, jonka tarkoituksena on muun muassa vaikuttaa kuulovammaisten ihmisoikeuksien toteutumiseksi sekä valvoa kuulovammaisten etuja sekä heidän tarvitsemien apuvälineiden ja palveluiden määrää ja laatua. Me edustamme jäsenyhdistystemme kautta noin 16.000 kuulovammaista henkilöä. Suomessa kuulokojeen on saanut noin 120 000 henkilöä ja kuulokojeen käytöstä hyötyisi 300 000 suomalaista.

Kiitämme työryhmää, että se ottaa huomioon myös apuvälineiden käyttäjien ja heitä edustavien järjestöjen näkökulman uudistuksessa.

YLEISTÄ

Pidämme erittäin tarpeellisena, että vihdoinkin luodaan valtakunnalliset yhtenäiset luovutusperusteet lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineille. Tiedossamme on isoja eroja eri sairaanhoitopiirien välillä kuulon apuvälineiden luovuttamiskäytännöissä ja valtakunnallinen opas on askel yhdenvertaisempien käytäntöjen luomisen suuntaan. Opas on myös erittäin tärkeä apuvälineitä käyttävien asiakkaiden kannalta, jotta he tietävät minkälaisiin apuvälineisiin he ovat oikeutettuja. Oppaasta on hyötyä myös silloin, kun arvioidaan, onko apuvälineitä käyttäviä asiakkaita kohdeltu yhdenvertaisella tavalla. Yhdenvertaisuuden näkökulmaa oppaassa voi lisätä ottamalla lähdeluetteluun myös yhdenvertaisuuslain ja YK:n vammaissopimuksen, jonka artikloissa 25 ja 26 käsitellään terveyspalveluja sekä kuntoutusta, kuten apuvälineitä ja niiden tärkeyttä vammaisille henkilöille.

Korostamme, että apuvälineet tulee nähdä investointina, joihin panostamalla pystytään mahdollistamaan vammaisten henkilöiden itsenäinen elämä. Aikuisten kuulovammat ovat alitunnistettu, mutta kasvava haaste sekä Suomessa että Euroopassa. Tarve kuulon apuvälineille tulee kasvamaan lähivuosina väestön ikääntyessä ja tulevissa maakunnissa on resursoitava kuulemisen apuvälineisiin tarvetta vastaavasti. Ear Foundationin vuonna 2016 julkaistun raportin mukaan hoitamaton kuulovamma maksaa yhteiskunnalle enemmän kuin kuulemisen apuvälineisiin investointi. Hoitamaton kuulovamma voi esimerkiksi lisätä muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöä.

Kuulovamma voi myös näkymättömänä vammaana jäädä usein muun monivammaisuuden tai kehitysvamman taakse. Monivammaisten ja kehitysvammaisten lasten ja aikuisten joukossa on paljon kuulokojeen tarvitsijoita, joiden kuulovammaa ei ole huomattu tai diagnoosi on jäänyt auki. Jatkossa tämän ryhmän kuulonkuntoutukseen liittyvät tarpeet olisi tunnistettava paremmin.

Pidämme hyvänä, että sivulla 2 kohdassa 2. Apuvälineprosessi painotetaan toimintakyvyn arvioimisessa asiakkaan toimintakyvyn huomioimista suhteessa hänen luonnolliseen ympäristöönsä sekä asiakkaan omaa käsitystä pärjäämisestään arjen eri osa-alueilla. Tämä on olennainen näkökulma myös kuulemisen apuvälineiden kohdalla. Esimerkiksi rauhallisessa, kaiuttomassa ympäristössä huonokuuloisen voi saada kahdenkeskisessä keskustelussa puheesta selvää, kun taas muissa arjen tilanteissa, kuten useamman henkilön ryhmätilanteissa, puheesta selvän saaminen voi olla erittäin hankalaa.

Esitämme huolestamme, että apuvälineitä luovutettaessa ikääntyneet apuvälineen tarvitsijat joutuvat heikompaan asemaan nuorempiin verrattuna. Myös ikääntyneiden kohdalla tulee apuvälineisiin liittyvä tarpeenarvointi tehdä aina yksilöllisesti eikä kohdella kaikkia ikääntyneitä kuulovammaisia/ikähuonokuuloisia yhtenäisenä joukkona. Samanasteisen kuulovamman omaavilla henkilöillä vamman aiheuttamat vaikeudet arkeen voivat vaihdella paljonkin riippuen henkilön muusta tilanteesta, esimerkiksi muusta vammaisuudesta, ja siitä, asuuko hän yksin vai ei. Myös ikääntyneillä voi olla tarve esimerkiksi induktiosilmukalle.

Pidämme hyvänä, että oppaan yleisessä osiossa on nostettu esiin motivaation merkitys apuvälineen käytössä. Myös kuulokojeen osalta motivaatiolla on iso merkitys kojeen käytön kannalta, mutta sen lisäksi on olennaista, että erityisesti ikääntyneet, uudet kuulokojeen käyttäjät saavat riittävästi jälkiohjausta ja neuvontaa kuulokojeen käyttöön. Esitämme, että jatkossa panostettaisiin yhä enemmän resursseja myös apuvälineiden, kuten kuulokojeen, käytön opetteluun neuvomiseen ja muuhun jälkiohjaukseen. Lisäksi on tärkeää, että arvioidaan aina yksilöllisesti, onko ikääntyneellä tarve myös muihin kuulemisen apuvälineisiin kuulokojeen lisäksi.

On hyvä, että oppaaseen on kirjattu, että ”apuvälineen käyttöohje ja apuvälineen käyttöön liittyvät ehdot tulee antaa asiakkaalle kirjallisesti” (sivu 4.) ja ”Apuvälineen luovuttavalla taholla on... vastuu informoida apuvälineen huoltoon liittyvistä asioista kirjallisesti” (sivu 5.). Kuulovammaisille asiakkaille tiedon saaminen kirjallisessa muodossa on erittäin tärkeää.

Sivulla 4 on mainittu yleisiä ohjeita – kohdassa apuvälineen huoltoon liittyvistä kysymyksistä. Kuulokojeen pikainen huolto on aina kuulovammaiselle asiakkaalle tärkeää, koska muuten kuulovammaisen ihmisen kyky pärjätä itsenäisesti vaarantuu.

Sivun 4 yleisissä ohjeissa on kirjattu myös, että ”asiakas vastaa huolimattomuudesta johtuvasta apuvälineen katoamisesta tai apuvälineen tahallisuudesta rikkoutumisesta syntyneistä kustannuksista. Kustannusvelvollisuus ja korvattava summa arvioidaan tapauskohtaisesti”. Esitämme, että kuulokojetta ja sisäkorvaistutetta käyttäville lapsille uusi apuväline korvattaisiin aina maksutta. Aikuisillekin uusi apuväline on korvattava maksutta, mikäli ei voida osoittaa tahallista huolimattomuutta.

SOTE-uudistuksen myötä ja edetessä sekä apuvälineteknologian jatkuvasti kehittyessä on selvää, että oppaan päivitystarve on jatkuvaa. Esimerkiksi nyt oppaassa puhutaan vaihtelevasti yhdessä kohtaa kotikunnasta ja toisessa kohtaa maakunnasta, ja maakuntien synnyttyä opasta tarvitsee päivittää suhteessa uusiin organisatorisiin rakenteisiin ja järjestämisvastuutahoihin. Lisäksi valinnanvapauslainsäädännön myötä kohta 5.2 valinnanvapaus kaivannee päivittämistä, esimerkiksi asiakassetelin käytön osalta.

Kohdassa 6: Valtakunnallisten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteiden päivittäminen todetaan, että päivittämistyöhön on nimetty työryhmä, johon pyydetään myös Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukuntaa nimeämään jäsen. Esitämme, että tämä toimenpide ei ole riittävä, vaan päivittämistyössä tulisi hyödyntää myös laajemmin apuvälineiden käyttäjiä edustavien järjestöjen osaamista ja näkemyksiä. Näin varmistetaan, että myös apuvälineitä käyttävien asiakkaiden näkemykset tulevat oppaassa riittäväällä tavalla esiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

05 06 Kommunikoinnin terapia- ja harjoitusvälineet

Esitämme, että kohdassa mainitaan myös viitotun puheen ohjelmat.

22 06

Pidämme kohdan muotoilua kuulokojeiden luovutusperusteista hyvänä, ja näin muotoiltuna se huomioi aiempaa paremmin ikäkuuloiset potilaat. (Hyvää 40 dB pudottaminen pois muista syistä kuulukojetta tarvitsevien osalta)

22 06 01 Sisäkorvaistutteen

Esitämme, että myös aikuisilla tulee olla mahdollisuus molemminpuoliseen implantointiin, jos heidän yksilöllinen tilanteensa sitä vaatii.

22 06 27 01 Induktiosilmukat

Kohtaan on kirjattu, että induktiosilmukan hankinta on perusteltua ennen kaikkea lapsilla ja työikäisillä, joilla kuulokynnystaso (taajuuksien 0,5, 1, 2, 4 kHz kuulokynnysten keskiarvo paremmassa korvassa) on ≥ 60 dB tai kuulovarainen puheen tunnistuskyky on huonontunut (sanojen tunnistuskyky puheaudiometriassa $< 90\%$).

Korostamme tässä kohtaa, että induktiosilmukka on myös ikääntyneille hyödyllinen apuväline ja myös ikääntyneillä tulee olla mahdollisuus saada induktiosilmukka, jos asiakkaan yksilöllinen tarve sitä vaatii. Induktiosilmukka tulee nähdä investointina, joka mahdollistaa ikääntyneen itsenäisen ja aktiivisen elämän.

22 06 27 02 Kuulokojeiden kauko-ohjaimet

Oppaasta puuttuu kokonaan maininta sisäkorvaistutteen kauko-ohjaimista. Myös sisäkorvaistutteen käyttäjillä voi olla tarve kauko-ohjaimen.

22 18 24 Radiotaajuuslähetinjärjestelmä

Pidämme hyvänä, että kohdassa on mainittu myös ”uudet langattomaan äänensiirtoon perustuvat kuulokojemerkkikohtaiset lisälaitteet, esim. minimikrofonit ja kommunikointiyksiköt”. Näiden apuvälineiden kohdalta todetaan, että ne voidaan luovuttaa yksilöllisen asiantuntija-arvion perusteella silloin, kun kuulovammaisen selviäminen paranee huomattavasti koulutuksessa ja työelämässä. Vaikeassa kuulovammassa tai kuulonäkövammassa arvioidaan laitteiden tuoma hyöty asiointissa ja arjessa selviämässä.

Esitämme, että luovutusperusteita tarkennetaan niin, että myös keskivaikeasti kuulovammaisilla on mahdollisuus saada kuulokojemerkkikohtaiset lisälaitteet, esim. minimikrofonit ja kommunikointiyksiköt, jos hänen yksilöllinen tarpeensa sitä vaatii. Myös keskivaikea kuulovamma vaikeuttaa arjessa selviytymistä merkittäväällä tavalla, jolloin kohdassa mainitut kommunikointiyksiköt auttaisivat esimerkiksi kodin ulkopuolista asiointia ja vieraiden, sukulaisten ja avustajien ynnä muiden vastaanottamista kotona. Apuvälineisiin investoimalla mahdollistetaan itsenäisen elämän jatkaminen ja estetään ongelmien paheneminen.

Kuulokoirat kuulovammaisen apuvälineenä

Kohdassa 12 39 01 on maininta sokeiden ja vaikeasti heikkonäköisten henkilöiden opaskoirista. Tuomme esiin että myös kuulovammaisilla yksi apuväline voi olla kuulokoira, joka auttaa omistajaansa huomaamaan sellaisia ääniä, joita kuulovammaisen ei voi itse kuulla. Kuulokoira ilmoittaa omistajaansa erilaisista äänilähteistä tönäisemällä kuonollaan tai koskettamalla tassullaan. Tämän jälkeen kuulokoira vie omistajansa äänilähteen, kuten ovikellon, palohälyttimen, herätyskellon tai puhelimen, luo.

Lausunnon yhteenveto

- Kuuloliitto ry pitää erittäin tarpeellisena, että vihdoin luodaan valtakunnalliset yhtenäiset luovutusperusteet lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineille.
- Esitämme, että oppaan lähdeluetteloon lisätään myös yhdenvertaisuuslaki ja YK:n vammaissopimus, jonka artikloissa 25 ja 26 käsitellään terveyspalveluja sekä kuntoutusta, kuten apuvälineitä ja niiden tärkeyttä vammaisille henkilöille.
- Esitämme huolestamme, että apuvälineitä luovutettaessa ikääntyneet apuvälineen tarvitsijat joutuvat heikompaan asemaan nuorempiin verrattuna. Myös ikääntyneiden kohdalla tulee apuvälineisiin liittyvä tarpeenarviointi tehdä aina yksilöllisesti eikä kohdella kaikkia ikääntyneitä kuulovammaisia/ikähuonokuuloisia yhtenäisenä joukkona.
- Esitämme, että jatkossa panostetaan yhä enemmän resursseja apuvälineiden, kuten kuulokojeen, käytön opetteluun neuvontaan ja muuhun jälkiohjaukseen.
- Esitämme, että oppaan päivittämistyössä tulee hyödyntää apuvälineiden käyttäjiä edustavien järjestöjen osaamista ja näkemyksiä laajemmin kuin mitä oppaan yleisen osion kohdassa 6. on esitetty.

Kuuloliitto ry

Pekka Lapinleimu
Toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Erityisasiantuntija Anniina Lavikainen: anniina.lavikainen@kuuloliitto.fi, puh. 050 303 4841.